

מאור אהרן

פרשיות תצוה, כי תשא

פרשת תצוה

(מקרא ד') כתיב לאהרן אחיך, ולדברי העמק דבר (להלן מקרא ד' והובא לשונו שם) דמקרא ג' מדבר בכהן גדול ומקרא ד' מדבר בכהן הדיוט יעו"ש, אולי י"ל דלכן הכא לא כתיב אהרן אחיך והיינו כי משה רבינו מלך היה ולא כה"ג, והרי אחיך היינו שוה לך, וזה אינו שוה דזה מלך וזה כה"ג, ומשא"כ להלן מצי למימר אהרן אחיך.

עוד יל"ה מאי שנא דאילו הכא דיבר הכתוב רק על אהרן ואילו להלן (מקרא ד') אמר הכתוב לאהרן אחיך ולבניו, ולדברי העמק דבר הנ"ל י"ל דהכא כתיב רק אהרן כדכתיב "לקדשו" לכהנו לי וזה שייך רק באהרן דקאי על בגדי כהן גדול אבל להלן דיבר הכתוב גם על בניו משום דהתם איירי לענין בגדי כהן הדיוט דבעינן "לכהנו לי" אבל לקדשו אין צריך, והא דאמר הכתוב התם אף אהרן לומר דאי לא עשו "לקדשו" אלא רק "לכהנו לי" בבגדי כהן גדול אין זה מעכב, רק אצל "לכהנו לי" גבי כהן הדיוט ה"ז מעכב וכדכתיב העמ"ד שם.

כ"ח ד'. **ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי.** יל"ה דכיון שדיבר הכתוב גם על אהרן וגם על בניו א"כ לכאורה היה צריך לומר לכהנם לי לשון רבים, ועוד יל"ה מאי שנא דאילו הכא אמר הכתוב רק לכהנו לי ואילו לעיל (מקרא ג') אמר הכתוב לקדשו לכהנו לי, ושוב נמצא דכתב בזה בהעמק דבר וז"ל לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי בבגדי כהנים הדיוטים לא נצטוו לעשות כדי לקדשם, אלא לכהנו לי, והיינו לשמה, ונכלל ג"כ אהרן כאן, דבאמת אינו לעיכובא מחשבה לקדשו,

כ"ז כ'. **ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד.** ארז"ל (תנחומא תצוה ב') ואתה תצוה כו' אמר רבי מאיר אמר הקב"ה חביב עלי נרות שאהרן מדליק מן המאורות שקבעתי בשמים למה שבשעה שהקריבו הנשיאים חנכת המזבח ולא הקריב שבט לוי היה אהרן נפשו עגומה אמר כל הנשיאים הקריבו בחנכת המזבח ואני לא היה לי חלק בקרבנות א"ל הקב"ה חייך כל השבטים הקריבו חנכה אחת ואתה לעצמך תעשה חנכה מחוץ לפרכת העדות באהל מועד יערך אתו אהרן ובניו זש"ה (תהלים י' י"ז) תאות ענוים שמעת לכך אמר הקב"ה למשה ואתה תצוה וכתוב יערך אתו אהרן ובניו אמר הקב"ה למשה צו את בני שיהו מביאין שמן זית כדי שיהא אהרן מדליק לפני עכ"ל, מצינו בזה דאף על אהרן אמר הכתוב שהוא עניו כמאמר הכתוב תאות "ענוים" שמעת דקאי על אהרן כנתבאר. וכן מצינו גבי דוד המע"ה, דכתיב (תהלים נ"ו) מכתם לדוד, וארז"ל (סוטה י' ב') שהיה מך ותם לכל, ופרש"י שהוא מך עניו, ותם תמים בדרכיו עכ"ל.

כ"ח ג'. **ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי.** יל"ה דלכאורה היה צריך הכתוב לומר אשר מלאתים רוח חכמה לשון רבים כמו שאמר הכתוב בתחילה אל כל חכמי לב לשון רבים, ושוב נמצא דכתב באבן עזרא דהא דכתיב אשר מלאתיו היינו את הלב של כל החכמי לב, ועיין עוד בכלי יקר.

עוד יל"ה מאי שנא דאילו הכא כתיב לאהרן ותו לא ואילו לעיל (מקראו' ב' ג') ולהלן

אלא לכהנו לי הוא לעיכובא, ומש"ה כתיב
לכהנו ולא לכהנם, משום דקאי על אהרן
ביחוד עכ"ל יעו"ש.

כ"ט א'. **וזה הדבר אשר תעשה להם
לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר
ואילים שנים תמימים.** בביאור הא דכתיב
הכא לקדש אתם לכהן לי עיין מה שפרש"י
לעיל (פכ"ח מקרא ג') ד"ה לקדשו לכהנו לי.

כי תשא

ל' כ'. **בבאם אל אהל מועד ירחצו
מים ולא ימתו או בגשתם אל המזבח לשרת
להקטיר אשה לה'.** יש לדקדק למה לא אמר
הכתוב בבאם אל אהל מועד או בגשתם אל
המזבח ירחצו מים ולא ימתו, ולמה חילק
הכתוב ואמר קודם ירחצו מים ולא ימתו ורק
אח"כ אמר או בגשתם אל המזבח, וצ"ב.

ל' כ"ו. **ומשחת בו את אהל מועד
ואת ארון העדות.** ולהלן (מקרא כ"ז) כתיב
ואת השלחן ואת כל כליו ואת המנרה ואת
כליה ואת מזבח הקטרת, ולהלן (מקרא כ"ח)
כתיב ואת מזבח העולה ואת כל כליו ואת הכיר
ואת כנו, והנה סדר הכלים נאמרו הכא כאותו
סדר שנאמרו בציווי עשייתן לעיל פרשיות
תרומה תצוה וריש כי תשא, מלבד מזבח
העולה ומזבח הקטרת, דאילו לעיל הוקדם
מזבח העולה למזבח הקטרת, ואילו הכא
הוקדם מזבח הקטרת למזבח העולה, וכהסדר
דהכא שהוקדם מזבח הקטרת למזבח העולה
כן הוא להלן בפרק ל"א וכן להלן (ויקהל)
בפרק ל"ה, וצ"ב.

ל' ל'. **ואת אהרן ואת בניו תמשח
וקדשת אתם לכהן לי.** יל"ה דהנה כתיב לעיל
(תצוה פ"ל מקרא י') וכפר אהרן על קרנתיו
אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה
יכפר עליו לדרתיכם קדש קדשים הוא לה'
ופרש"י וז"ל קדש קדשים המזבח ומקודש
לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת עכ"ל,
והמלבי"ם פירש וז"ל קדש קדשים הוא ר"ל
אהרן כמ"ש (דה"א כ"ג י"ג) ויבדל אהרן
להקדישו קודש קדשים כו' עכ"ל, והא דפירש
המלבי"ם שוב נמצא דכן הוא בתנחומא קרח
ג' – ה' וברמב"ם פ"ד מכלי המקדש ה"א
(ועמש"כ בספרנו אבני אהרן עמ"ס אבות פ"ג
מט"ו), והנה לפירוש המלבי"ם יל"ה אמאי לא
כתיב הכא בקרא דידן ואת אהרן ואת בניו

תמשח וקדשת אתם לכהן לי והיה אהרן קדש
קדשים, וכמו שכתוב לגבי הכלי שרת לעיל
(מקרא כ"ט) וקדשת אתם והיו קדש קדשים
כל הנגע בהם יקדש דחזינן התם דהכלי שרת
נקראו קדש קדשים מאחר שנמשחו בשמן
המשחה ולכאורה ה"נ אהרן נקרא קדש
קדשים מאחר שנמשח בשמן המשחה, וראיה
מדכתיב להלן (פקודי פ"מ מקרא י"ג)
והלבשת את אהרן את בגדי הקדש ומשחת
אתו וקדשת אתו וכהן לי ומבואר דנקרא
קדוש מאחר שנמשח בשמן המשחה, וא"כ
אמאי לא כתיב הכא והיה אהרן קדש קדשים.
ושמא י"ל דבכתוב הקודם גבי כלי שרת כתיב
והיו קדש קדשים לומר כל הנגע בהם יקדש
(עיין רש"י הכונה דכל הנגע בהם יקדש) וזה
לא שייך לומר גבי אהרן כל הנגע בו יקדש.
ויש לדחות דהא גם אי לא היה כתוב גבי
הכלי שרת והיו קדש קדשים אכתי היה שייך
לומר וקדשת אתם כל הנגע בהם יקדש, ודחיה
זו תליא בב' תירוצי הרמב"ן להלן (פקודי
פ"מ מקרא י') וז"ל והיה המזבח קדש קדשים
בעבור שיקריבו בו גם קדשי קדשים אמרו בו
כן אע"פ שהיה בחצר ואמר גם במשכן והיה
קדש (שם מקרא ט') כי לא נקרא קדש קדשים
רק מקום משכן הארון כמו שנאמר והבדילה
הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים
(לעיל כ"ו ל"ג), ויתכן שאמר במזבח קדש
קדשים בעבור שיקדש כמו שאמר והיה
המזבח קדש קדשים כל הנגע במזבח יקדש
(לעיל כ"ט ל"ז) עכ"ל, והשתא נמצא לתירוץ
קמא דהרמב"ן דהא דכתיב והיה המזבח קדש
קדשים אין הכונה דמשום והיה המזבח קדש
קדשים לכן כל הנגע במזבח יקדש אלא הכונה
בהא דכתיב קדש קדשים משום שמקריבים בו
קדשי קדשים, ולפי"ז הדחיה שכתבנו עומדת
במקומה דאף אם לא היה כתוב קדש קדשים
עדיין היה שייך לומר כל הנגע במזבח יקדש,
אבל לתירוץ בתרא דהרמב"ן דהא דכתיב
והיה המזבח קדש קדשים הוא סבה לזה שכל
הנגע במזבח יקדש, לפי"ז אין מקום לדחיה

שכתבנו, כי באמת אי לאו דהוה כתיב קדש קדשים לא היה שייך לומר כל הנגע במזבח יקדש.

ומ"מ נתבאר דלתירוץ קמא דהרמב"ן א"ש הדחיה שכתבנו, וא"כ חוזרת הקושיא אמאי לא כתיב גבי אהרן והיה קדש קדשים, ולכאורה צ"ל דבאמת הו"מ לומר והיה אהרן קדש קדשים וכמש"כ ויבדל אהרן וגו' אבל כיון דעל בני אהרן לא אמר הכא הכתוב כן לכן לא חילק ולא אמר כלל קדש קדשים, ויש לדחות דהא בדברי הימים שם כתיב ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו וגו' וא"כ אמאי באמת לא אמר הכתוב הכא והיו אהרן ובניו קדש קדשים, והא בדברי הימים כתיב אף על בני אהרן קדש קדשים הוא משום דגם הם נמשחו בשמן המשחה, וצ"ב.

ועצם דברי הרמב"ן יל"ה הכי, דתירוץ קמא קשה חדא דהא הכלי שרת היו משמשים גם לקדשי קדשים וא"כ הכתוב דכתיב והיה המזבח קדש קדשים דקאי גם על הכלי שרת מלבד הא דקאי על המזבח לכאורה היה צ"ל והיו קדש קדשים, ועוד דהא כתיב הכא בהדיא גבי משיחת המשכן וכליו (לעיל מקרא כ"ט) וקדשת אתם והיו קדש קדשים וגו', ותירוץ בתרא דהא כתיב (שם) על הכלי שרת כל הנגע בהם יקדש וכדפרש"י התם (ועיין העמק דבר), וי"ל דהרמב"ן לא בא ליתן טעם אמאי לא כתיב הכא גבי הכלי שרת והיה קדש קדשים, אלא בא ליתן טעם למה על המזבח כתיב קדש קדשים ואילו על המשכן לא, והיינו טעמא משום דכתיב בהדיא על הכלי שרת והיו קדש קדשים כל הנגע בהם יקדש, ואף דבכתוב דכתיב והיה המזבח קדש קדשים מוזכר גם הכלי שרת מ"מ לא אמר הכתוב והיו המזבח וכליו קדש קדשים כי עיקר הכתוב על כללות המשכן קאי.

ל"א ג'. **ואמלא אתו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה.** פרש"י וז"ל ובדעת רוח הקודש עכ"ל, יל"ה למה הוצרך בצלאל לרוה"ק והרי כל מלאכת המשכן נעשה ע"פ ציווי, וי"ל דהנה כתב הרמב"ן (לעיל מקרא ב') וז"ל ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור אמר השם למשה ראה קראתי בשם ומשה אמר לישראל ראו קרא ה' בשם (להלן ל"ה ל') והטעם כי ישראל במצרים פרוכים בעבדת חמר ולבנים לא למדו מלאכת כסף וזהב וחרשת אבנים טובות ולא ראו אותם כלל והנה הוא פלא שימצא בהם

אדם חכם גדול בכסף וזהב ובחרשת אבן ועץ וחושב ורוקם ואורג כי אף בלומדים לפני חכמים לא ימצא בקי בכל האומניות כולם והיודעים ורגילים בהם בבא ידיהם תמיד בטיט ורפש לא יוכלו לעשות בהן אומנות דקה ויפה ועוד שהוא חכם גדול בחכמה בתבונה ובדעת להבין סוד המשכן וכל כליו למה צוו ואל מה ירמוזו כו' עכ"ל, ולפי"ז י"ל דלכך הוצרך לרוה"ק חדא דבלא רוה"ק היאך ידע לעשות מלאכת המשכן בזמן שלא למד זאת קודם לכן, ועוד דהוצרך לרוה"ק להבין סוד המשכן וכל כליו למה צוו ואל מה ירמוזו, והא דהוצרך להבין סוד המשכן אפשר להבין ע"פ מש"כ בהעמק דבר לעיל מקרא ב' יעו"ש נפלאות, והבן.

ומש"כ הרמב"ן והטעם כי ישראל במצרים כו' כ"כ הרבינו בחיי, והנה ארז"ל (סנהדרין ס"ט ב') דבצלאל היה בן י"ג שנים בעבודתו במלאכת המשכן, ולפי"ז לכאורה יל"ה למה הוצרכו הרמב"ן והרב"ח להגיע לזה שלא נתעסקו במצרים בכסף וזהב וכו' אלא בעבודת חומר ולבנים, דהא בלא"ה היה בצלאל קטן במנין השנים והיאך היה מבין אף בעבודת חומר ולבנים כ"ש בעבודת כסף וזהב וחרושת אבנים טובות, וזהו הדבר פלא, וי"ל דאה"נ זהו גם דבר פלא, אבל הרמב"ן והרב"ח כתבו הדבר פלא הגדול יותר, והיינו משום שבלצאל ידע להתעסק בזהב וכסף וכו' אף שהגדולים ממנו במנין השנים לא ידעו זאת וממילא לא היו יכולים ללמדו ואעפ"כ הוא בצלאל ידע, וזהו דבר פלא גדול יותר.

ולחא דארז"ל (סנהדרין שם) דבצלאל היה בן י"ג שנים, אפשר לבאר עוד הא דארז"ל (תנחומא ויקהל ג') דהיה לישראל תרעומת על מניית בצלאל למלאכת המשכן והיינו משום דהיה רק בן י"ג שנים, וק"ל.

אבל עדיין קשה מהא דאמרי' (ברכות נ"ה א') אר"י אין מעמידין פרנס על הציבור אא"כ נמלכים בציבור שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל א"ל הקב"ה למשה כו' הלך ואמר לישראל הגון עליכם בצלאל אמרו לו אם לפני הקב"ה ולפניך הוא הגון לפנינו לא כל שכן ע"כ, וזה סותר להא דאמרו בתנחומא שהיה לבנ"י תרעומת על מניית בצלאל, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה לי במכתב וז"ל רוב הציבור הסכים אבל יש שהתרעמו עכ"ל.

ועוד י"ל אהא דהקשינו למה הוצרך בצלאל לרוה"ק, והוא דהנה כתיב להלן (פקודי פל"ח מקרא כ"ב) ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה

ופרש"י וז"ל ובצלאל כו' אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני כי משה צוה לבצלאל לעשות כלים ואח"כ משכן א"ל בצלאל מנהג עולם לעשות תחלה בית ואח"כ משים כלים בתוכו א"ל כך שמעתי מפי הקב"ה א"ל משה בצל אל היית כי בודאי כך צוה לי הקב"ה וכן עשה המשכן תחלה ואח"כ עשה משה כלים עכ"ל, וזהו מגמ' ברכות נ"ה א' יעו"ש, ולפי"ז י"ל דלהכי הוצרך לרוה"ק כדי שעי"ז יעשו המשכן תחלה ואח"כ הכלים. ומה שאמר בצלאל מנהג העולם שמשמע שלא ידע ברוה"ק שכן צריך לעשות, היינו משום שדיבר בלשונו בדרך ארץ לפני רבו, אבל ידע זאת ברוה"ק.

ומה שמשע רבינו שינה לבצלאל ממה שא"ל הקב"ה, עיין פני יהושע בברכות שם.

ל"א ו'. ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן ובלב כל חכם לב נתתי חכמה ועשו את כל אשר צויתך. פרש"י וז"ל ובלב כל חכם לב וגו' ועוד שאר חכמי לב שבכם וכל אשר נתתי בו חכמה ועשו את כל אשר צויתך עכ"ל, אפשר דהוה קשיא לרש"י למאי הוצרכו לעוד חכמה והרי הם כבר היו חכמי לב, ולכן פרש"י דהם ב' דברים הא' ועוד שאר חכמי לב שבכם והב' וכל אשר נתתי בו חכמה, והוה כמו דכתיב ובלב כל חכם לב ובלב נתתי חכמה כל אלו יעשו כל אשר צויתך, וכ"כ בשפ"ח אות ת' שהם ב' דברים יעו"ש, אך עדיין יל"ה שהרי גם אותם חכמי לב זה החכמה מהקב"ה, ועיין מה שביאר בזה בנפש החיים שער ד' פ"ד יעו"ש.

ולכאורה לו"ד רש"י היה אפשר לפרש הכי, ובלב כל חכם לב נתתי חכמה כלומר אותם חכמי לב החכמה שיש להם זה משם שנתתי להם חכמה, והיינו שידעו שהחכמה מהקב"ה היא, וכדמצינו בתפלת שמו"ע אתה חונן לאדם דעת ומלבד ברכה זו לא מצינו דאמרין הכי וכגון אתה סולח כו', והבן, ושוב נמצא דכעין זה פירש הרשב"ם וז"ל ובלב כל חכם לב שיבא לעשות המלאכה כבר נתתי בהם חכמה ועשו וגו' עכ"ל.

ל"א ח'. ואת השלחן ואת כליו ואת המנורה הטהרה ואת כל כליה ואת מזבח

הקטרת. ולעיל (מקרא ו') כתיב ואני הנה נתתי אתו את וגו' ועשו את כל אשר צויתך, ויל"ה דהא כתיב לעיל (תרומה פכ"ה מקרא ל"א) ועשית מנרת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה וגו' ופרש"י וז"ל תיעשה המנורה מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה א"ל הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך לא נכתב תעשה עכ"ל, וא"כ נתבאר דמשה עשאה ע"י שזרק לאור, וא"כ איך כתיב הכא גם המנורה הטהורה והרי לא הם עשאוה, וכן קשה להלן ויקהל פל"ה מקראות י"ד ט"ו יעו"ש, ועמש"כ שם פל"ז מקרא י"ז.

ל"א י"א. ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים לקדש ככל אשר צויתך יעשו. יל"ה דהא שמן המשחה משה בעצמו עשאה וכדכתבו באוה"ח הק' ובכלי יקר לעיל פ"ל מקרא כ"ג, וכדמשמע נמי מדכתיב לעיל (פ"ל מקרא כ"ה) ועשית אתו שמן משחת קדש וגו' ומבואר דמשה עשאה, ומלבד של משה לא היה עוד וכדכתיב להלן (מקרא ל"ב) ובמתכנתו לא תעשו כמהו וכדכתב הרמב"ם פ"א מכלי המקדש ה"ה יעו"ש וא"כ למה כתיב יעשו לשון רבים, וצ"ב. וכן אקשינן לעיל מקרא ח' גבי המנורה יעו"ש.

ל"ב א'. וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. יל"ה מהו דכתיב "העם", דהא כתיב להלן (מקרא ז') וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך וגו' ופרש"י וז"ל שחת עמך שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו והשחיתו עכ"ל, וי"ל דהערב רב שחתו והעם הצטרפו להם ע"י שהערב רב השחיתו את העם שגרמו להם להצטרף לעגל, וכן פרש"י להלן מקרא ד' ד"ה אלה יעו"ש, וכן ארו"ל (מדרש תהלים שוח"ט מזמור ג') אמר רשב"י י"ג עגלים עשו אחד לכל שבט ושבת ואחד דימוס לכולם שנאמר ויעשו נאצות גדולות יעו"ש.

ל"ב ב'. **ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנתיכם והביאו אלי.** ולהלן (מקרא ג') כתיב ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגו', ולפי"ז לכאורה הא דכתיב "כל העם" היינו "נשיכם בניכם ובנתיכם". ולהלן (מקרא כ"ד) כתיב ואמר להם "למי הזהב" התפרקו וגו'.

ל"ב ד'. **ויקה מידם ויצר אתו בחרט ויעשו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים.** פרש"י וז"ל עגל מסכה כיון שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים ויש אומרים מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים והיה בידו שם וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך הכנרת ויצא העגל עכ"ל, ויל"ה דהא לכאורה מדכתיב ויעשאוהו עגל מסכה מבואר שאהרן עשה העגל ואיך פרש"י שהערב רב או מיכה עשאוהו, ואין ליישב דהא דכתיב ויעשאוהו עגל מסכה קאי על הערב רב או מיכה, דא"כ היה צריך הכתוב לומר ויעשה דמשמע שנעשה מאליו ע"י כישוף הערב רב או ויעשאוהו מיכה, וצ"ב.

עוד יל"ה דהא כתיב להלן (מקרא ז') וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך וגו' ופרש"י וז"ל שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגייירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו עכ"ל וא"כ איך שייך לומר שמיכה עשה כן והרי לא היה מהערב רב, וצ"ב.

עוד יל"ה במש"כ רש"י והיה בידו שם וטס שכתבו בו משה כו' להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס כו', דמלישנא דגמ' (סוטה י"ג א') ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור כו' מיד צף ארונו של יוסף ואל תתמה היאך ברזל צף כו' יעו"ש כל הענין, לא משמע שהצורך לשם וטס כדי להעלות את יוסף מהנילוס רק משמע שמאליו הוא צף, וצ"ב.

ארז"ל (מדרש שו"ט מזמור ג') אמר רשב"י י"ג עגלים עשו אחד לכל שבט ושבט ואחד דימוס לכולם שנאמר ויעשו נאצות גדולות יעו"ש, ויל"ה מדכתיב הכא ויעשאוהו "עגל" מסכה לשון יחיד וכל המקראות בפרשה כתיב עגל לשון יחיד, ומ"מ מצינו לדייק כדברי

המדרש מדכתיב ויאמרו "אלה" אלהיך ישראל לשון רבים, ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ענה לי במכתב וז"ל האחד היה ראש לכולם עכ"ל.

וכעין זה מצינו דס"ל לרשב"י בהא דתנן (הוריות ד' ע"ב) הורו ב"ד ועשו כל הקהל או רובן על פיהן כו' רבי שמעון אומר י"ג פרים כו' פר ושעיר לכל שבט ושבט פר ושעיר לב"ד כו' יעו"ש.

ל"ב ח'. **סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים.** הא דכתיב ויזבחו לו זה כדכתיב לעיל (מקרא ו') ויעלו עלת ויגישו שלמים, אבל וישתחוו לו לא הוזכר לעיל (שם), וכן הא דכתיב (שם) וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק לא הוזכר הכא, ואין ליישב דושתחוו לו נכלל בהא דכתיב ויקמו לצחק (כדמצינו גבי ישמעאל) דאחד מדרכי הע"ז זהו השתחויה, משום דרש"י לעיל (מקרא ו') פירש וז"ל לצחק כו' גלוי עריות כו' ושפיכות דמים כו' עכ"ל ואילו ע"ז לא הזכיר הכא רש"י, והטעם באמת למה לא הזכיר רש"י גם ע"ז היינו משום דכבר כתיב לעיל (מקרא ד') ויעשאוהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל, וא"כ כבר כתיב ע"ז, וכמש"כ הרמב"ם (פ"ג מע"ז ה"ד) וז"ל אפילו כו' ואמר לה אלי אתה כו' חייב עכ"ל, וצ"ב.

ל"ב י'. **ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול.** פרש"י וז"ל הניחה לי עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לו אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם עכ"ל, ובגמ' (ברכות ל"ב א') אמרי' ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שתפסו משה להקב"ה כאדם שהוא תופס את חבירו בבגדו ואמר לפניו רבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם ע"כ.

ל"ב י"ג. **זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי**

השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם. פרש"י וז"ל זכור לאברהם אם עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ועדיין לא קיבל שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר עכ"ל, יל"ה מהא דתנן (אבות פ"ה מ"ב) עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקבל שכר כולם, ופירש במדרש שמאול שם שכל נסיון היה כנגד כל דור שמנח ועד אברהם ובזה הציל י' דורות אלו מכליון יעו"ש (ועמ"ש"כ בזה בספרנו אבני אהרן שם) ולכאורה מבואר שכבר קיבל שכרו, ואין ליישב דהכונה דמשה דנהי נמי שבזכות שהתגבר על י' נסיונות נצולו י' דורות מ"מ עדיין מגיע לו שכרו על שבזכותו נצולו י' דורות, דא"כ היה רש"י צ"ל אברהם אביהם הציל י' דורות ועדיין כו', וצ"ל דכשיש הצלה בזכות הצדיק אין זה בתורת שכר לצדיק, ואדרבא הצדיק יקבל ע"ז עוד שכר לעולם הבא.

ל"ב ט"ו. ויפן וירד משה מן ההר ושני לחת העדת בידו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים. באדר"נ (פ"ב אות ג') פליגי אי שבירת הלוחות היה ציווי ה' או ששבר משה מדעתו יעו"ש, ולמ"ד ששבר מדעתו יל"ה למה הוריד משה הלוחות והרי כיון שא"ל הקב"ה למשה (לעיל מקרא ח') סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וגו' א"כ היה יכול להבין שיצטרך לשוברן וא"כ למה הורידן, ואין ליישב דכיון שהקב"ה כבר התנחם מלכלות (כדלעיל מקרא י"ד) לכן סבר משה דלא יצטרך לשוברן, דא"כ למה שברן, וצ"ל דהנה ארז"ל (ב"ב י"ד ב') דשברי לוחות היו מונחין בארון, וחזינן דאף שלא היו לוחות שלימים אפי"ה להם חשיבות גדולה עד כדי שהיו מונחין בארון, ולפי"ז י"ל דסבר דעדיף לוחות שבורין משלא להורידן כלל, ולכן הורידן אף שהבין שיצטרך לשוברן, וק"ל. ועיין כלי יקר.

ל"ב י"ט. ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלך מידיו את הלחת וישבר אתם תחת ההר. יל"ה למה לא אמר הכתוב כאשר קרב משה וגו' וירא משה וגו', ורק בוחר אף כתיב משה, ואולי לא כתיב משה כדי לכלול גם את

יהושע שהיה עם משה שהרי במציאות גם יהושע לפתע ראה את העגל והמחולות כשקרב עם משה למחנה, והכא דבוחר אף כתיב משה ולא כתיב רק ויחר אף היינו משום דלא שייך לומר ויחר אף בלא לומר אף מי חרה.

ל"ב כ'. ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל. פרש"י וז"ל וישק את בני ישראל נתכוין לבדוקם כסוטות שלש מיתות נידונו שם אם יש עדים והתראה בסייף כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים עדים בלא התראה במגפה שנאמר ויגוף ה' את העם לא עדים ולא התראה בהדרוקן שבדקום המים וצבו בטניהם עכ"ל, סדר ג' המיתות דכתב רש"י אינם לפי סדר המקראות, כי בתורה כתיב קודם (הכא) וישק, ואח"כ להלן (מקרא כ"ז) הרגו איש את אחיו והיינו הסייף, ואח"כ להלן (מקרא ל"ה) ויגוף ה' והיינו מיתה בידי שמים, ואולי רש"י כתב לפי סדר חומרת הדברים.

ל"ב כ"א. ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדלה. ארז"ל (תנחומא תצוה י') תדע לך שהרגו לחור שבשעה שעלה משה להר אמר להם הנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם (משפטים כ"ד י"ד) כשירד אין אתה מוצא שהזכיר לחור לא בחיים ולא במות ומהו אומר ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת וגו' הוי שהרגו לחור כו' עכ"ל (וכן אמרו שם כי תשא י"ט ובהעלותך י"ד ועיין ויק"ר י' י"ג וכן פרש"י לעיל מקרא ו') וכתב בעץ יוסף דהלימוד מהכתוב ויאמר משה וגו' הוא דאמר ליה משה לאהרן דאע"פ שהרגו לחור ועשו דבר רע מ"מ מה עשו לך יעו"ש, ולכאורה פי' זה קשה, משום דאם אהרן היה עושה כמו חור היו הורגים גם אותו, ולא שחשש מלמסור את חייו עקה"ש אלא שרצה לעכב מעשיית העגל, ולכאורה צ"ל דהמדרש דייק מדלא כתיב חור בכתוב כמו בתחלה.

ל"ב כ"ד. ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשלכהו באש ויצא העגל הזה. פרש"י וז"ל ואשלכהו באש ולא

ידעתי שיצא העגל הזה ויצא עכ"ל, וכמו שפרש"י לעיל (מקרא ד') וז"ל עגל מסכה כיון שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ועשאוהו בכשפים וי"א מיכה היה כו' עכ"ל, והא דכיון שאהרן לא ידע שיצא העגל הזה א"כ מפני מה צר אותו בחרט (כדלעיל מקרא ד') ומפני מה השליכו באש ולכאורה בהכרח שידע, י"ל דמש"כ רש"י דאהרן אמר דלא ידע שיצא העגל הזה היינו לא ידע שיצא "עתה", דאהרן נתכוין במה שצר בחרט ובמה שהשליכו לאש כדי לעכב שלא יספיק העגל להיעשות עד שיבא משה, אלא שבאו ערב רב או מיכה וקיצרו תהליך עשיית העגל בזה שבעוד הזהב היה באש כבר עשאוהו לעגל, אבל לולי הערב רב או מיכה, היה הזהב נשאר באש ועד שהיה אהרן עושה העגל ממש משה רבינו כבר היה מגיע ולא היה נעשה העגל וכמו שנתכוין אהרן, והבן.

ל"ב כ"ח. ויעשו בני לוי כדבר משה ויפל מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש. יל"ע אם זה רק הנהרגים בסייף או גם הנהרגים בהדורקן, כי הרי כתיב ביום ההוא, אבל על המיתה בידי שמים אין להסתפק כי היה זה יום למחרת כדכתיב להלן (מקרא ל') ויהי ממחרת וגו'.

ל"ב ל'. ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם. יל"ה דהא כבר כתיב לעיל (מקרא י"ד) וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, ומשמע שהקב"ה התנחם לגמרי ולמה צריך עוד לכפרה, וי"ל דהקב"ה התנחם ממה שאמר לכלותם לגמרי אבל עדיין כפרה צריך, וכן מבואר להלן (מקרא ל"ד) ברש"י ד"ה וביום פקדי יעו"ש, ושוב נמצא דכ"כ הרמב"ן לעיל מקרא י"א.

ל"ב ל"ג. ויאמר ה' אל משה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. ארז"ל (הובא בעה"ט ריש פ' תצוה) דלכן בפרשת תצוה לא הוזכר משה בכל הפרשה, ויל"ה דהא כתיב מי אשר חטא לי אמחנו מספרי והרי משה לא חטא בעגל, וכבר כתב בעה"ט (שם) וקללת חכם אפילו על תנאי באה כדאמרו מכות י"א א' עכ"ל, וי"ל עוד דהנה כתב בכלי יקר לעיל

(מקרא ט"ז) וז"ל וי"א ששברם כדי לצרף גם את עצמו עמהם בחטא וישראל גרמו שפרחו האותיות ומשה שבר הלוחות וכדי שלא יוכל הקב"ה לומר אכלה אותם ואעשה אותך לגוי גדול שהרי השוו בחטא וע"ז אמר משה ועתה אם תשא חטאתם ר"ל ועתה נתחדש דבר שגם אני חוטא כמותם וא"כ אם תשא חטאתם מוטב ואם לאו אזי גם לי לא תשא וא"כ מחני מספרך עכ"ל, ונמצא בחינת איזו חטא גם גבי משה, וק"ל.

ובעצם דברי הכלי יקר צ"ב דנמצא דבאמת שבירת הלוחות היה נחשב לחטא גבי משה דאל"כ למה לא הוזכר משה בפרשת תצוה, והא ארז"ל (שבת פ"ז א') ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שנאמר אשר שברת ואמר ר"ל יישר כחך ששברת, ומבואר דלא נחשב לחטא למשה ואדרבא אולי למצוה.

ל"ג ב'. ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את הכנעני האמרי והחתי והפרזי החוי והיבוסים. אף דכבר כתיב לעיל (פל"ב מקרא ל"ד) ועתה וגו' הנה מלאכי ילך לפניך וגו' מ"מ כאן אמר הכתוב מה יעשה המלאך.

ל"ג ג'. אל ארץ זבת חלב ודבש כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה פן אכלך בדרך. פרש"י וז"ל כי עם קשה ערף אתה וכששכינתי בקרבכם ואתם ממרים בי מרבה אני עליכם זעם עכ"ל, אפשר לבאר דברי רש"י, דהא דאמר הקב"ה לכלות את ישראל (כדלעיל פל"ב מקרא י') היינו משום שכשהשכינה נמצאת בקרב ישראל הקב"ה מרבה זעם אם ממרים ח"ו. והא דכתב רש"י וכששכינתי בקרבכם היינו כי השכינה היתה על הר סיני גם בזמן שבין מתן תורה לבין הזמן של הלוחות האחרונות וכדפרש"י תענית כ"א ב' ד"ה אל, והיינו דבזמן חטא העגל היתה השכינה בקרב ישראל.

ל"ג ד'. וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו. יל"ה מתי שמעו דהרי עתה עלה משה כדכתיב לעיל (פל"ב מקרא ל"א) וישב משה אל ה' וגו', ולא נתבאר במקרא מתי ירד קודם שעלה פעם שלישית.

ל"ג י"א. ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. ולעיל (מקרא ט') כתיב והיה כבא משה האהל ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה, ונמצא לכאורה דהמציאות היתה שהיה יהושע בן נון בתוך האהל בעת הזאת שירד הענן ועמד הענן פתח האהל בעת הדיבור עם משה.

ל"ג כ'. ויאמר לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי. יל"ה דהא כתיב לעיל (מקרא י"א) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו וגו' והרי ודאי איש רואה את רעהו בדברם יחד זה אל זה, וי"ל דכבר כתב הרמב"ם (פ"ז מיסה"ת ה"ו) דהא דכתיב ודבר ה' וגו' אין הכונה לענין הראיה, אלא הכונה לענין שלא נבהל בשעת הנבואה כשאר נביאים וזהו כמו אדם המדבר עם חברו ולא נבהל מרעהו בדברו עמו, וק"ל.

ל"ג כ"ב. והיה בעבר כבדי ושמתיך בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד עברי. כתיב (מ"א י"ט ט') ויבא שם אל המערה וילן שם והנה דבר ה' אליו ויאמר מה לך פה אליהו ופרש"י וז"ל אל המערה היא נקרת הצור שעמד בה משה עכ"ל.

ל"ד ד'. וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו. פרש"י וז"ל וייראו מגשת אליו בא וראה כמה גדול כחה של עבירה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מהו אומר ומראה כבוד ה' כאשר אוכלת בהר לעיני בני ישראל ולא יראים ולא מזדעזעים ומשעשו את העגל אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים עכ"ל, כתיב (ויקרא בחוקותי פכ"ו) מקרא י"ב) והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם ופרש"י וז"ל והתהלכתי בתוכם אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני יכול לא תיראו ממני ת"ל והייתי לכם לאלקים עכ"ל.